

ELS JOGLARS, ELS JOCS I LES FIRES DEL VALLS MEDIEVAL. (SEGLES XIV i XV)

per Gabriel Secall i Güell.

SUMARI

1. L'art de la joglaria.
 - 1.1. Els joglars de Valls.
 - 1.2. Els joglars vallencs fora de casa.
2. Les tafureries medievals.
 - 2.1. Els jocs de Valls i llurs ordinacions.
3. L'esbarjo de les fires.
 - 3.1. La fira del 1400 i la seva crida.
4. Notes documentals.
5. Apèndix documental.

1. L'art de la joglaria

De tot just entrat el segle XII, es poden trobar ja, de manera documental, dades sobre els joglars de Sahagun, els quals exercien l'ofici de delectar durant l'esbarjo tant els reis i els magnants com la població, mitjançant recitacions i cantant poesies de trobadors. Cap a la segona meitat del segle XIV, el joglar perdé qualitat, abandonà el cant i esdevingué un simple músic o bufó ⁽¹⁾, amb tot, però, certament que fou polifacètic. Era hàbil per a l'acrobàcia, simpàtic exhibidor de bèsties ensenyades, ballador i practicant de jocs de mans.

Arribà un moment, a mitjan segle XIV, en què pràcticament només feien de músics. Configuraven diferents mesters, que es cataloguen en *trompadors*, *nafilers* i *timbalers*, principalment ⁽²⁾. Se'ls considerava de categoria inferior, pel fet d'ésser estranys al domini de la literatura, i també perquè no eren solistes, i tocaven l'instrument de manera quasi maquinal. Es limitaven a formar bandes, en certs llocs denominades cobles.

Sembla ser, que els historiadors estan d'acord en el fet que el Romancer Català presenta certs orígens del que fou aquest art durant el segle XV, no precisament pel que fa a la musicalitat, sinó més aviat pel que fa als mateixos instruments, els quals el poble emprava i que foren la flauta, el tamboril, el sac de gemecs o bé la gralla, com a elements més importants d'instrumentació, molts dels quals viuen encara al cor de la muntanya, en les ja quasi desaparegudes festes camperoles ⁽³⁾.

1.1. Els joglars de Valls

Lluny de voler presentar una història exhaustiva dels joglars de Valls, malgrat la nombrosa documentació que existeix als arxius vallencs, aportarem tan solament algunes dades d'aquest mester que desfilà per carrers i places de Valls. Els contractaven, inclús, per a altres viles, quan els arribava alguna celebració fora del corrent.

De l'any 1357, tenim referències d'un joglar vallenc anomenat Jaume Moya ⁽⁴⁾. Aquest tipus de notícies les trobem fins ben avançat el segle XV, període, que configurarà el marc del nostre estudi.

Aquests joglars actuaven mitjançant contracte de la universitat de Valls o bé per donatius de la gent. El 28 d'agost del 1377, els jurats de la vila, subvencionaven tres joglars a Valls ⁽⁵⁾: Berenguer Viladordi, Pere Bonshom i Guillem Anguera, els quals exerciren de joglars, a la vila, fins a finals de segle XIV. Sembla ser que els contractes amb la universitat es renovaven cada any, segons un apunt que assenyala el claver, l'any 1457, i que referia als joglars de Valls: Jaume Clofent i Joan Oller ⁽⁶⁾, ambdós *trompadors*, és a dir, que tocaven la trompa.

Hem observat que els joglars comarcans, quan actuaven ho feien de tres en tres, formant, doncs, una cobla. Cadascú dels tres, amb un instrument diferent: el tambor petit o tamboril, la trompa, i la xeremia o cornamusa, que no era cap altra cosa que una espècie de gaita, gairebé desapareguda tant al Principat, com al País Valencià i a les Illes Balears.

Precisament, amb motiu d'una visita reial a Tarragona, de la qual parlarem més endavant, es formà una cobla de joglars tarragonins, integrada per dos *trompadors*, un *tabaler*, un *cornamuser* i un *xeramiller* ⁽⁷⁾. En aquest cas es diferencia, entre el qui tocava la cornamusa i el xeremies, en definitiva, gaites de diferent tamany, però. Per a cada instrument hi havia un estipendi desigual. Els *trompadors* cobraven 60 sous; el *tabaler*, també 60 sous; el *cornamuser*, 80 sous, i el *xeremiere*, 100 sous.

Algunes vegades, en comptes de joglars, se'ls anomenava *ministrer* o *ministril*, per a designar que feien sonar instruments musicals de buf, generalment, i que, alhora, eren compositors ⁽⁸⁾.

Als joglars de Valls, a més a més, se'ls contractava per a fer les crides públiques pels carrers de la vila. I, segons les èpoques, assumien els càrrecs de saig, de cobrador de les quísties, i fins i tot els hem trobats com a encarregats dels bordells, entre els anys 1409-1410 ⁽⁹⁾.

Els llibres dels clavers o dels bossers de la universitat, donen, a vegades, algun indici sobre la vestimenta dels joglars. El 13 de gener de 1371, la universitat vallencsa pagà la pensió dels joglars, Ramon Sicarts, Jaume Carbonell i Ramon Cerdà, i a més a més les despeses que ocasionà el *seu vestit* ⁽¹⁰⁾. Cent sous a cada u, a part de la vestimenta, salari verament crescut, si tenim en compte que ja el cobrava un metge de l'època.

Unes despeses registrades l'any 1374, mencionen les sabates que es compraren per als joglars, les quals eren de color groc. Val a dir, que la seva vestimenta presentava moltes coloraines i era força vistosa. Els joglars, tarragonins, sembla ser que re-

Lo es che be e plement nclidar d aquedes ordinnacions. Les qualls los homines en frances
castar. Enar pome. Arnau casfeta fures y e los promens luntars dlla. omipre. co es
en becham. Demou. p. bellor e alor viall. hui vulgudo. produye amu peruo. Hui
quy llypnt. mupura. ptem. xpi. com ja eprua. ett. homia. compit. Sta. vila d valle.
Les qualls. he. comentada. anclidar. Disapre. quye. comiaua. a xpi. dta. del
mee d agut. Any. e2. CCCC. La tenor. dles. qualls. es. xpi. an
re. segue.

Tunc dicitur circa ordinacionem quod
credens comp[er]it ista li. dicitur.

[illegible]

¶ n'importe si s'aber q ne sia null hom. p'my n'y p'mier & quelque condico / o
s'ament sia qui ges lugar n'y t'mp sufficiera d'urant l'adira sia & valle n'y t'mp can
telle & lugar en cas n'y m're n'y en l'ed subert n'y amagar s'me tout p'sament

bien les robes que s'havien de posar per la diada de Nadal, a principis de desembre, segons uns apunts del 1383 ⁽¹¹⁾, així com tintures. Aquell any, la plantilla de joglars de Tarragona, acollia cinc persones.

L'any 1377, els jurats de Valls donaren la conformitat de pagar, a Guillem Anguera i a Pere Bonshom, *trompadors*, les despeses ocasionades per a l'adob de les trompes, a cura d'un jueu montblanquí anomenat Gaulipa, que més tard s'establí a Valls. A l'octubre d'aquell mateix any, Guillem Anguera bestragué l'estipendi d'adobar una altra trompa a càrrec de l'esmentat jueu. El 1379, per manament dels jurats es féu pagament a Guillem Pasqual, joglar i cridador públic de la universitat de Valls que va fer arreglar *lanafyl* –una espècie de trompeta d'un sol canó recte–, instrument ja referit en unes ordinacions de Valls del 1299, *sic cridat per la vila ab lanafyl*. Alhora, Pere Bonshom, feia adobar un brocal de la trompa. Totes aquestes reparacions carregueren a càrrec d'un jueu argenter de la vila ⁽¹²⁾. ¿Era el jueu montblanquí ja establert a Valls o un altre argenter que ja hi vivia des de temps més reculats? ⁽¹³⁾.

El joglar-trompador vallenc Pere Bonshom o Bossom, residí molt de temps a la vila. Cap el 1397, vivia al carrer de la Tenalla, i el seu alberg l'indava amb la morada d'un altre joglar, Pere Doménech ⁽¹⁴⁾.

El claver deixa anotades, al mes de novembre del 1379, les despeses que ocasionaren la compra per part dels jurats encarregats, a la persona d'Antoni Ceyles. Aquest havia venut una certa quantitat de drap *blau clar e vert* als joglars de Valls, Berenguer Viladordi, Bernat Mestre i Pere Bonshom –els quals citarem diverses vegades–, per tal de *vestir la cornamussa* –espècie de gaita. De la vestimenta o ornament del mencionat instrument se n'encarregà un sastre de la vila.

El 13 de juliol del 1460, el comú no tingué cap altre remei que canviar la trompa perquè era vella i atrotinada, doncs els vilatans es queixaven que era *cosa molt escandalosa en hoyr la sonar* ⁽¹⁵⁾.

El joglars prestaven els seus serveis quan arribaven festes grosses o festivitats com la del Corpus. El 1357 i el 1358, arribada l'al·ludida festa religiosa del Corpus actuaren uns joglars del Pla de Santa Maria, i Jaume Moya, joglar de Valls. Els carrers s'adornaven amb ramatges –jonche rama–, i s'escombraven i regaven els carrers i les places per on passava la processó ⁽¹⁶⁾. Semblantment succeïa a Tarragona i a altres indrets del Camp ⁽¹⁷⁾.

El mes de juny del 1400, actuà de *trompador* Bernat Mestres, juntament *ab sos companyons* pel servei que els reclamaren per la Quinquagessima de Corpus i Sant Joan ⁽¹⁸⁾.

També el 1418, altres joglars de Valls amenitzaren les festes del *Retorn* (Pasqua de Resurrecció?), la festa del Corpus i els festejos de Sant Joan ⁽¹⁹⁾.

Acabarem citant uns detalls de la festa del Corpus i de la de Sant Joan de l'any 1444, any en què també s'adobaren una sèrie de carrers i s'aplenaren les vies per on passava la processó ⁽²⁰⁾. També es congregaren diversos joglars per *sonar al dit Retorn*. Pere Talavera, joglar del Pla cobrà 3 sous *los quals li eren deguts per lo sonar que feu ala festa del Corpus Xpti*. Es pagaren semblantment 1 lliura i 6 sous *als juyglars que vengueren asonar ala festa de Sent Johan de juny* ⁽²¹⁾.

1.2. Els joglars Vallencs fora de casa

Per tal que les fires i els altres actes populars fossin un èxitàs i el poble s'hi delectés, diferents elements hi participaven. Una de les més espectaculars col·laboracions era l'actuació dels joglars, els quals, perquè la festa no decaigués, procuraven oferir bufonades, mims i sonades ben jocoses, a les hores que la vila experimentava una més forta concurrència.

Valls disposà d'un bon nombre de joglars ⁽²²⁾ que malgrat la contractació que tenien amb la universitat i amb alguns gremis, actuaven, quan es presentava l'ocasió, en d'altres viles veïnes.

Uns apunts del bosser que exercia a Valls l'any 1410, deixa anotades les despeses que originaren els joglars en acompanyar el batlle, els jurats i els prohoms val·lencs, el dilluns, 29 de setembre, diada de Sant Miquel, a la fira de Vallmoll.

L'abril del 1383, s'organitzaven, a Tarragona, unes grans festes, les quals motivaren molts preparatius. La llista de despeses comença a finals d'abril. L'encapçalament diu així: *E aço per la festa que la Ciutat feya per la entrada de la Senyora Reyna* ⁽²³⁾.

Del 4 de maig s'esmenten les missions *en que aportaren lo pali damunt de la dita Senyora com entre en la dita Ciutat*. P. Grau, missatger del consolat bestregué diners *en fer adobar la bandera de la Ciutat e en agranar a fer espedragar altres lochs* ⁽²⁴⁾.

S'adornaren amb ramatges els carrers i les places *hon devia passar la Senyora Reyna*. Sis homes se n'encarregaren de transportar diverses somades de branca i de jonc ⁽²⁵⁾. Alguns historiadors han dit que es tractava de Sibília de Forcià. El cas és que el 23 de setembre de l'any següent es té notícia de l'arribada de la Reina de Sicília, al port de Salou ⁽²⁶⁾.

I el mes de maig del 1383 ⁽²⁷⁾, es congregaren a Tarragona per tal de festejar l'arribada de la reina, joglars de diferents indrets. Tots ells formaven bandes de tres joglars i la seva estada a la ciutat durà tres dies, o almenys, els retribuïren per tres dies d'actuació. La confraria dels Pescadors llogaren els de la Selva i els de Constantí; la confraria dels Sabaters llogaren els joglars de Riudoms; la confraria del Cuiraters, llogaren els de Montblanc i la confraria del hortolans, els joglars del Catllar. Se n'hi aplegaren més d'una vintena, de joglars ⁽²⁸⁾. També hi actuà un *cornamuser* de Tarragona, juntament amb altres joglars ⁽²⁹⁾.

Els joglars de Valls, el 4 de maig, també hi estigueren presents: Els contractà P. Gilabert, procurador de la confraria dels Sastres: Actuaren Berenguer Viladordi, Bernat Mestre i Guillem Anguera, tots plegats ja mencionats abans. Hi feren una estada de quatre dies i mig ⁽³⁰⁾.

Per les festes de Santa Tecla del 1388, també hi actuaren joglars de l'Aleixar, de Montroig, de Reus, de Constantí, de Riudoms i del Catllar, *los quals han sonat als officis e menestrals de la Ciutat ara en la festa de Santa Tecla*, contractats per diferents confraries ⁽³¹⁾.

El 31 de setembre del 1408, sota la denominació de *Compte deles missions fetes per la nouella entrada del Senyor Archabisbe e dela beneurada Madona Santa Tecla*, s'hi aplegaren novament joglars de la Selva, de Constantí, de Torredembarra, de l'Arbòç, de Salamó, i els joglars de Valls, Pere Macip, Joan Oller i Antoni Bover, *per tres jorns ço es divendres disapte e diumenge* ⁽³²⁾.

A la fira que celebrà Tarragona l'any 1415, actuaren els joglars de la vila i uns altres joglars vinguts expressament de Morella, Castelló ⁽³³⁾.

2. Les tafureries medievals

El joc, dintre la societat medieval, prengué en certes èpoques tals dimensions i féu tanta malesa, que les universitats, mitjançant els seus consellers i els seus jurats, hagueren de promulgar un vertader estol d'ordinacions, per tal de regular i de vigilar els abusos que es cometien.

Les tafureries o timbes, llocs preeminents del joc, es perseguien tot temps dins

els territoris catalans. Durant segons quins temps quedà prohibit el préstec del joc de daus, els préstecs a jugadors, la qual cosa es podia donar en les cases particulars, a les places, a les tavernes, als hostals o bé als bordells. De tot aquest món del joc, ja se'n tenen notícies documentals del segle XIII. Cada una de les viles tarragonines disposava de les seves pròpies lleis, òbviament, semblants o idènticament redactades.

El segle XV, el mateix Sant Vicens Ferrer, només acceptava com a jocs tolerats: el palet, la pilota, el dard i la ballesta, amb la qual cosa alguns historiadors hi han vist, amb malícia, en l'acceptació d'aquests jocs, una clara intenció, ja que la majoria servien per a practicar-se en els exercicis militars.

No manquen confessions de gent que penedint-se dels estralls del joc, es comprometen a abandonar-lo per sempre, com es dona el cas a Santa Coloma de Queralt, on a més a més es llogava la tafureria, i on els arrendadors procuraven controlar els llocs de joc ⁽³⁴⁾.

2.1. Els jocs de Valls i llurs ordinacions

Alguns documents dels arxius vallencs, deixen entreveure la plaga que el joc provocà a Valls, i en diverses ocasions, apareixen ordinacions promulgades per la universitat, per tal de pal·liar aquest esplai. Aquestes disposicions, com altres crides sorgides ja al segle XIII, continuen codificant-se, als segles XIV i XV i els que seguien, i ajuden de manera indescriptible la tasca de l'historiador, perquè s'hi citen els jocs més freqüents.

Per bé que existiren ordinacions de temps molts més reculats, esmentarem la que promulgà el Consell General de Valls, l'any 1325, i que diu: *Que no sia negun hom qui gos iugar dins lo mur de Vals a palet en pena de .v. sous per cadascun vegada*, que el trobessin jugant ⁽³⁵⁾.

Aquest tipus de joc del palet, o palet de riu, es considera molt igual al conegut com el de *tirar patacons*. Podia tractar-se també d'un trosset de fusta davant el qual es posaven diners quan jugaven a terra. Una altra manera de jugar-hi era aquesta: cadascú tenia un palet o pedra, la qual tirava cap a les dels altres jugadors, i, en cas d'encertar-ne una, guanyava la partida.

Unes altres ordinacions també de l'any 1325, detallen els jocs vedats als vallencs de l'època, tant a dins de la vila com al seu terme. Als qui trobaven jugant-hi de dia els feien pagar cinc sous, i deu sous si era de nit. Els jocs en qüestió eren *el joc de daus*, i *el joc de grescha*, així com jugar a *riffa*, *corió*, *moneret*, *breu*, *altilena*, *cabra-bech*, *caseles*, *cruetes*, *mes de puns*, *violeta* i *a les taules* ⁽³⁶⁾. Es castigava semblantment la persona que donés acolliment per a jugar-hi.

Encara el 1402, el joc de daus era vedat a Valls, per causa de la seva proliferació, ja que, a partir d'aquest joc se'n treien d'altres, i encara que diferents, estaven relacionats amb l'atzar. El 1400, aparegué a Valls, la següent rúbrica: *Que no fos null hom qui goses trencar dau ab pugall en pena de perdre lo coltell*. Al qui trucava el dau amb què jugava, se li prenia el coltell o ganivet, o l'espasa curta dita coltellàs.

Arran la crida de la fira del 1400, que més endavant també citarem, hom obté una àmplia informació referent al joc, als jugadors i a les tafureries ⁽³⁷⁾. No es permetia jugar amb daus partits, ni amb daus falsos, ni amb daus que no hi tingessin els punts marcats, ni tenir taulells falsos. Tampoc no es podia jugar al joc d'altilena ni tenir tafureria durant la fira, ni en llocs coberts ni amagats, ni en cases particulars, sinó als patis de la fira, en lloc públic. Era vedat també deixar diners, comprar les robes dels jugadors, jugar al *joc de la raó*, sota multa de 60 sous, quantitat elevadíssima, que en certs estaments representava el salari anual. No es podia jugar amb mo-

neda falsa, perquè, a més a més de perdre la dita moneda calia pagar una multa de 60 sous. També es prohibia *salar* diners, és a dir, ocultar-los o amagar-los.

Hi havia llocs on s'emprava la pràctica del joc secret, sobretot als bordells i a les tavernes⁽³⁸⁾, i val a dir que el joc dels daus era un dels més preuats per la població medieval. Cap el 1410, a Tarragona, es divulgaren unes ordinacions, arran del gran abús que aquest joc prengué⁽³⁹⁾.

De tots els jos que a Valls es practicaren no en sabem les normes. Ara bé, el joc de *gresca*, era per excel·lència el més apreciat i per tant es prohibí a Valls, segons les ordinacions del 1325 i del 1457. Solament es feia l'excepció de deixar-lo jugar els dies de la fira i del seu *retorn*. El joc de *caseles*, venia a representar un tauler d'escacs. Diferia, però, d'aquest joc. Amb el dit tauler s'hi jugava també al joc de *violeta*, a *creuetes de punts* o simplement *xari*.

El joc d'*altilena*, es remuntava al segle XII, i tenia vigència encara al segle XV. Fou un joc vedat a tot el Principat, i no se n'ha trobat documentació. Guiant-nos, però, pel seu homònim italià, es dedueix que la faisó per a jugar-hi consistia en la col·locació d'un tauló posat horitzontal damunt d'un suport, a un extrem del qual tauló s'asseia una persona per a engrosar-s'hi.

Tant el joc de *taules*, com al de *cabrabech*, com al del *curiò* i al del *moneret*, malgrat mencionar-los les ordenances de la universitat de Valls, no sabem com s'hi jugava.

Altres jocs existents al Valls medieval foren el joc de la *clotxa* o joc del clotet, el de *ballesta* i el dels *nahips*, cap a finals de segle XIV. Existí, d'altra banda, el joc del *tindaurel*, joc poc corrent, que s'acompanyava probablement amb el so d'esquerellines.

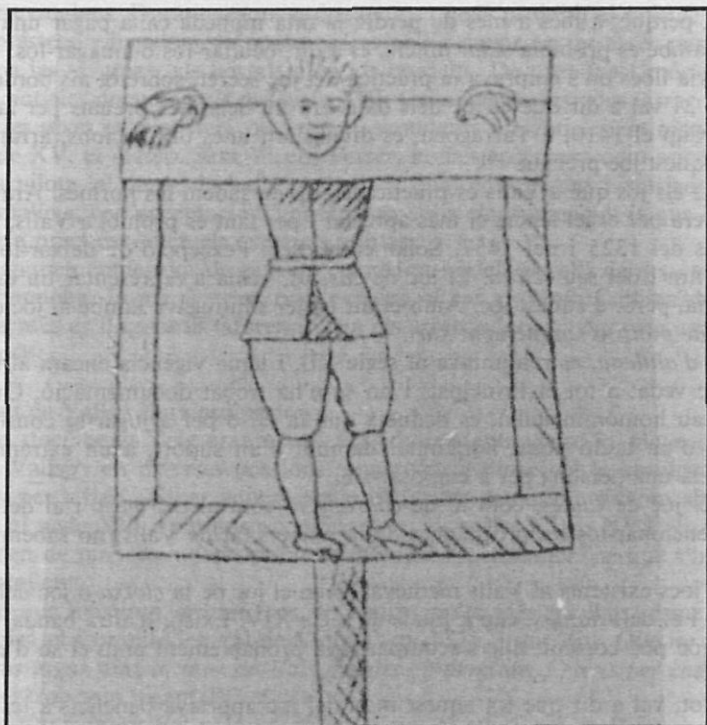
Amb tot, val a dir que tot aquest món del joc aportava beneficis a les universitats. D'una banda, ja hem apuntat que es llogaven o arrendaven les taules o les cases de joc a forts lloguers, i per l'altra la imposició constant de bans o de multes beneficiava les arques del comú. Ja hem vist que aquest tipus de sancions eren generalment d'una elevada quantia de diners, i els jugadors empedernits no paraven.

Un terç d'aquestes multes anava a parar a la universitat, l'altre per a l'obra de l'Església o altres estaments benèfics i el tercer s'atorgava a l'acusador. I no solament tocava el rebre als qui practicaven el joc, sinó que, a vegades, es multaven els denominats *miradors* o *badocs*. Les *timbes* o *tafureries* en ocasions comptaven amb buna assegurança, perquè, no sempre s'acabaven les partides en pau i tranquil·litat.

Els jugadors acostumaven a renegar desenfrenadament quan jugaven les seves partides i deien fortes irreverències contra el nom de Déu i de la Verge Santíssima. És per això que les Corts de Monçó el 1388 hi posaren remei momentani, mitjançant unes pregmatiques força severes. A Valls, cap el 1429, s'insistia novament en no *blasfemar*, *jugar ni jurar*.

El joc i el jurar s'estengué tant, a Valls, que sembla ser que fou patrimoni de vilatans amb seny, de menestrals, de donzells i fins i tot de clergues, ja que, unes acusacions –tal vegada difamacions–, deixaren bastant mal parat el clergat que hi residia⁽⁴⁰⁾. Malgrat tot, el joc i les ordinacions van fer acte de presència durant els segles venidors⁽⁴¹⁾.

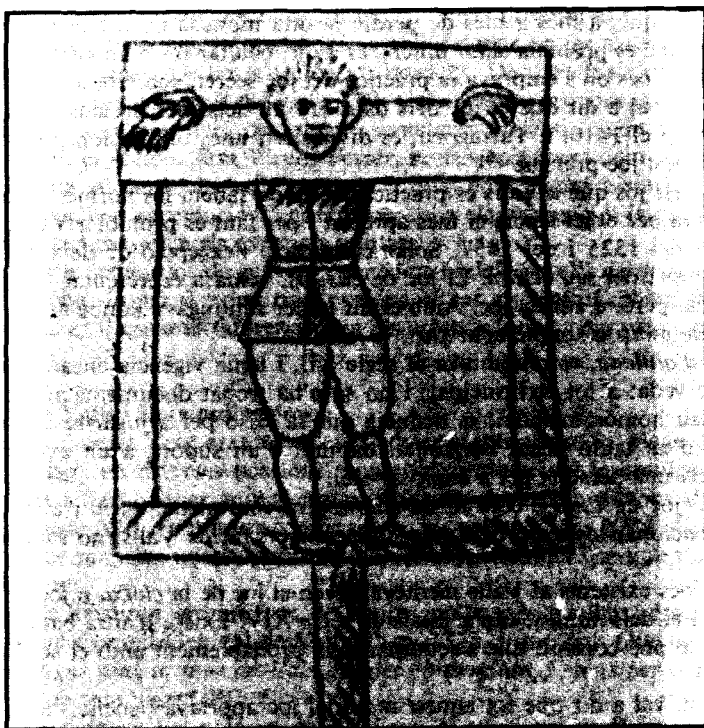
L'any 1410, el 3 de juny, trobant-se Antoni Assam, jurat de Valls juntament amb altres prohoms del Camp a Tarragona, per a tractar amb l'Arquebisbe, una qüestió que tenien amb el rei Martí, el qual els havia demanat una forta contribució per tal de pal·liar les crescudes despeses que les seves noces amb Margarida de Prades representaven, l'Arquebisbe de Tarragona, els avisà de la mort del senyor rei, reco-

La pena del *costell*. El reu era exposat a la vergonya pública.
(Reproduït del *Llibre de les Sentències*, Palma de Mallorca).

Joglar, representat en un plat antic.

La pena del *costell*. El reu era exposat a la vergonya pública.
(Reproduït del *Llibre de les Sentències*. Palma de Mallorca).

Joglar, representat en un plat antic.

manant-los traslladar-se als seus domicilis, i mamant-los que previnguessin i exhortessin la població que *no gosase moure solaç per tal com lo Senyor Rey en Marti era mort*. Hem trobat una nota datada el dimarts dia 3 de juny que diu que *lo dit Senyor Rey en Marti era passat daquesta vida lo dissabte passat per que no convenie de fer*, i disposa que *en lurs lochs que fassen jochs ni solaços* ⁽⁴²⁾. La mort del monarca implicava silenci i abstinència del joc.

Sembla ser que cap a finals de segle XIV, a Tarragona, s'acostumava a jugar bastant freqüentment a la peixeteria i a la carnisseria, la qual cosa motivà l'elaboració d'unes ordinacions ⁽⁴³⁾.

A Valls, el 19 de desembre del 1456, es formulà una proposta per part dels jurats sobre el fet de *rifar torrons agrescha e a rifa*, la qual cosa oferia perill. També es determinà per part del consell, que ningú no jugués a cap mena de joc fins que les mises fossin dites, sinó en els límits de la Plaça, i això aplicava semblantment als que rifaven carn i torrons a la carnisseria i a la *case dels fiers* ⁽⁴⁴⁾.

Totes aquestes incessants ordinacions referents al joc arribà un moment que quedaven en desús. L'accentuat esperit de joc de la gent els feien reviure, amb nous avisos i bans, i malgrat això continuaven practicant-se aquells jocs vedats, ara d'amat, ara als portals o als carrers, i si més no, en llocs privats.

Hi havia el costum de jugar-se o penyorar-se torrons, avellanes, perdius, conills, llebres, tords o qualsevol altra volateria vàlida. S'imposava, alhora, l'hàbit d'empenyorar-se, si calia, la mateixa roba que portaven al damunt.

3. L'esbarjo de les fires

L'ambient popular de l'època va estar en bona part comprès dins el marc d'esbarjo que oferien els mercats i sobretot les fires. La participació hi era massiva, i ja no tan solament per part dels vallencs, sinó per la visita de visitants d'altres indrets veïns.

Trobant-se el rei Alfons III a Tarragona, el març del 1331, va concedir el privilegi de poder celebrar, cada any, a perpetuïtat la fira de la Santa Creu de Setembre, la qual es perllongava fins quinze dies després ⁽⁴⁵⁾. Començava el primer dia de setembre. La fira la guiava i assegurava l'Arquebisbe de Tarragona i el Rei, per tal que tothom que vingués a la fira, de qualsevol condició que fos, restés sota una especial protecció, tutela i assegurança de totes les mercaderies que portaven a vendre i de les mercaderies que una vegada comprades eixien de Valls. Com veurem més endavant tan solament estaven exceptuats d'aquesta tutela, la gent de mal viure.

Amb motiu de tals prerrogatives quan s'atansava el primer dia de setembre, la fira la pregonaven *cridadors públics* que la universitat de Valls tenia a sou, i anava pels llocs acostumats a donar-ne notícia. Semblantment, aquests pregoners, que alhora eren joglars, s'ocupaven de proclamar les ordinacions. Tenim el cas de Guillem Pasqual, que *per lo mati avans de prima ab veu de trompeta per los lochs acustumats de cridar, foren cridades les ordinacions estatuts* que havien estat redactades per jurats i consellers de la vila, l'any 1380 ⁽⁴⁶⁾.

De les fires de Setembre dels anys 1357 i 1370, s'esmenta la compra de dos ciris que servien per a la *guayta* de la fira ⁽⁴⁷⁾. Devien servir per a la il·luminació de la revetlla, i cada un pesava quasi 5 quilos.

L'esbarjo en general, el joc, els balls i les mateixes crides de les fires, en part, reclamaven la presència imprescindible dels joglars, els quals tocaven també a les *guaytes* de la fira, que degueren ser les xirinoles i els balls que tenien lloc a les vesprades, i tenint en compte que encara era estiu, es devien perllongar fins ben avançada la nit ⁽⁴⁸⁾.

El claver de torn, l'any 1379, anota les despeses per la compra d'uns *penons* per les trompetes, de què els joglars se servien per fer les crides de la fira. Eren de *cendat de color vermell e blanc*, és a dir els colors de la vila, amb els corresponents *cordons e flocadures* ⁽⁴⁹⁾.

Un altre dels esbarjos de la fira foren els còssos. Per la fira de la Santa Creu de Setembre s'acostumava a fer un cós. Consistia en diversos exercicis, d'entre els quals cal destacar, les curses. Curses que a vegades consistien en atrapar una oca o simplement curses entre les pròpies oques i curses entre participants voluntaris. De qualsevol manera, el premi del cós consistia en l'atorgació d'una oca al guanyador.

Aquesta simpàtica exhibició, la trobem ja establerta a la vila de Valls, cap el 1377. El llibre de claveria d'aquell any ens especifica les despeses per una *ocha que auja comprat per posar al camí per els corredors qui corregeren lo dia de Santa Creu de setembre*. L'oca en qüestió l'adquirí el jurat de la vila. També es detallen les missions que ocasionà la crida pública que féu Jaume Solsona per a tota la vila i terme, per tal d'informar a tothom que volgués córrer.

Aquests jocs amb les oques van ser normals durant tot el segle XV. El 1411 i 1418, Çaforteia, jurat, comprà una oca per a córrer al pati o corral on hi havia la fira.

A la fira del 1407, actuaren dos joglars de Tarragona. L'un sonava la *cornamusa* o gaita i l'altre la trompeta. També hi actuà P. Macip, Joan Oller i Avellà, joglars de Valls, que serviren a la vila durant tots els dies que durà la fira ⁽⁵⁰⁾.

Als actes de la fira del 1418, actuaren tres joglars de Valls, P. Carbonell, Guillem Tamarit i Jaume Anguera, un grup de joglars de Tarragona, i se'ls pagà *per lo servey quan feyt ala fira de lur ofici* i altres tres joglars de Valls, dirigits per Joan Soler, *per lo sonar que an feyt e cridar la fira e alles guaytes dela fira*, s'hi detalla, a més a més, l'adquisició de les oques per al cós d'aquell any. ⁽⁵¹⁾

Durant la fira del 1421, també actuaren Guimet Soler i els seus companys, joglars de Valls, els quals feren dues crides públiques, i tocaren a la fira i a la guaita de la fira, semblantment la fira i la guaita, un tal Antoni Darnet, joglar de Barberà, juntament amb la seva banda, també es comptà amb la interpretació de Pere Berga, de la ciutat de Tortosa, *minister e juglar*, que juntament amb els seus companys complagueren i delectaren els vallencs de l'època durant les ballarugues que es feien al Pati ⁽⁵²⁾. L'al·ludit Pere Berga, era minister, és a dir, compositor ⁽⁵³⁾.

En ocasió de la fira del 1424, actuaren els germans Soler, joglars de Valls, assistits per en Faruch de Vila-rodona ⁽⁵⁴⁾.

La fira del 1445, es presentava amb no gaires bones perspectives per a la població. Els conreus de la vila i el seu terme es ressentien d'una accentuada i llarga seca. S'arribà a tal extrem que la vila decidí celebrar una processó. Per tal motiu, s'escombrà i es desempedregà el camí del Coll d'en Martí —actual Tomb del Balcó— fins al torrent del Catllar. Escolliren un llarg recorregut fora dels murs de la vila, per tal de suplicar l'aigua que tant necessitaven els cultius.

Malgrat la mala anyada, la gent no deixà ni un sol moment de divertir-se i procurar-se esbarjo. Els joglars i llurs sonades hi foren presents, i també els còssos i les oques i les curses ⁽⁵⁵⁾.

3.1. La fira del 1400 i la seva crida

Potser aquesta efímera exposició ambiental que ha precedit, sempre basada en els documents de l'època, ens serveixi per a copsar una mica el clima popular festiu. I és que, de tant en tant, també convenia al poble d'evadir-se de les situacions,

—precàries, a vegades—, que el moment li deparava. Era com voler oblidar, per unes quantes hores, l'altra cara de la moneda, que no era precisament de flors i de violes.

La feblesa i el decandiment en què es trobava l'estructura social catalana, a la segona meitat del segle XIV, provocà una desfavorable situació econòmica, ben diferent respecte al desvetllament mercantil del segle anterior. Aquest equilibri de caire econòmic tan pròsper, es trencà cap el 1350, i vingué una llarga etapa de depressió, de descens demogràfic i d'estancament d'afers i de finances.

També la minva de producció agrícola i la manca de mà d'obra, accentuà la clàssica divisió d'aquella societat, és a dir, la noblesa, el clergat, la burgesia i la pagesia, que malgrat desapar-se ja avançat el segle XV, hi era palesament present al segle XIV.

Fou un moment de vertader malestar, que motivà el sorgiment de la bandoleria i de la gent de mal viure. És doncs per aquest motiu que hem cregut encertat aportar un document que fa referència a la crida de la Santa Creu de Setembre de l'any 1400, tota vegada que el seu redactat ens pot donar una visió bastant clara d'una sèrie de persones marginades per la justícia, i altres punts referents als jocs que la mateixa fira comportava ⁽⁵⁶⁾.

Així com la implantació dels mercats setmanals ⁽⁵⁷⁾ aportaven guanys a les viles, semblantment, la celebració de la fira afavoria la venda i l'eixida de manufacturats i de productes més o menys peculiars dels artesans i dels pagesos vallencs.

Per tal que el visitant hi arribés segur i en pogués eixir també resguardat, tant ell com llurs mercaderies eren *guiades* o assegurades per l'Arquebisbe de Tarragona i el Rei. Tan solament s'exceptuaven de tal especial guiatge, els *heretges*, *sodomites*, *traydors*, *bares*, *falsadors de moneda*, i totes aquelles persones que haguessin comès crim. Tampoc no disposaven de tal protecció les persones que haguessin comès injúria o ofensa a gent de Valls i del seu terme, *als homeyes*, *robadors*, *ladres* e *altres mals feytors*. Evidentment les persones a què se'ls conegués crims perpetrats a Tarragona o en altres llocs del Camp sota la jurisdicció de l'arquebisbe, tampoc no els afavoria el guiatge oficial i estaven sotmeses al pagament de les lleudes i de les impositions corresponents.

Potser aquesta breu nòmina de gent malfactora que podia arreplegar-s'hi, ens fa comprendre l'enorme perill que corria el viatger que visitava la vila, exposat sempre al perill de topar-se en una cruïlla, a l'entorn d'una font, o amagat en un bosc amb bandolers o malfactors sense pau ni treva, els quals atacaven sens pensar-hi els vianants, per a robar-los o matar-los, per represàlies o per venjances.

Tot aquest calidoscopi de gents, doncs, podien circular per les vies de Valls. Sovint, les fires i els mercats oferien possibilitats de desordres, baralles i altercats. La gent que acostumava a treure amb facilitat les espases i els coltells, amb els seus esvalots perjudicaven els mercaders o firaires, per això les pèrdues que poguessin produir-se s'indemnitzaven als mercaders i als firaires.

Si el mal era pitjor, llavors ja se'n feia càrrec la jurisdicció criminal de la vila, coneguda per Jui de Promens, és a dir, les atribucions del Consell Especial de la vila, arribaven fins a dictaminar, si calia, la pena de mort. El dit Consell l'assessorava un advocat. És doncs, per aquesta jurisdicció que la universitat de Valls disposava de presons i de forques. Les forques de Valls, estaven situades prop l'antic camí que anava a Tarragona, prop on la comunitat hebrea de Valls hi tenia el seu fossar ⁽⁵⁸⁾. Aquests tipus de llocs d'ajusticiament es troben per arreu d'aquestes comarques ⁽⁵⁹⁾, així com una espècie de patíbul que era denominat costell, dels quals també ens en parlen unes ordinacions de Valls ⁽⁶⁰⁾.

La crida del 1400, ja apuntàvem abans, s'ocupà de penalitzar els jocs prohibits a Valls. Les multes eren crescudes, i qui no les podia pagar era obligada recórrer la vila mentre l'assotaven, tot i representant una escena netament medieval, la qual ha meregut ser plasmada per un artista-pintor vallenc.

La fira de la Santa Creu de Setembre d'aquell any, l'amenitzaren quatre ministres-joglars de Tarragona i uns joglars de Valls⁽⁶¹⁾.

Per tal que la vila oferís bona aparença als visitants de la comarca, el comú, mitjançant la crida a què ja hem al·ludit, disposava que cap vallenc o vallenga no transportés fems o llenya *per lo carrer hon la fira se te durant la fira*. Només estava permès transportar la llenya destinada al forn de la vila.

Es manava igualment que les fustes i les pedres que poguessin trobar-se als límits de la plaça de l'Oli o de la Plaça del Pes de la Farina, es traguessin dins un termini de tres dies. Que les persones que tenien terres i possessions a l'horta i al terme que llindaven amb els camins generals que conduïen a la vila, s'encarreguessin d'escombrar-los, regar-los, i de recollir el pedruscall i les branques que podia haver-hi⁽⁶²⁾.

Una frase una mica lacònica posava punt final al text de la crida de l'any 1400: *E Deus quens do pau salut pluiga e bon temps...*

Entre els segles XIV i XV, període que hem tractat d'estudiar de manera sumària, el visitant que venia a fer comerç, a passejar o delectar-se, a la vila de Valls, durant els quinze dies que durava la fira de la Santa Creu de Setembre, poc abans d'apropar-se al nucli urbanitzat, es trobava amb la benvinguda exterioritzada per una creu de terme.

Si el viatger guanyava la vila, procedent de Montblanc, li calia franquejar el Pont d'en Farigola, travessar part de l'Horta de Paborde fins trobar el Portal de Sant Antoni. Guanyada la costesta, a l'esquerra podia contemplar el convent dels Antonians, i la Plaça de les Quarteres. A la dreta l'església romànica de Sant Miquel.

Si provenia de la part de Calafell o de Vilabella, deixant el Tomb del Balcó o Coll de Sant Martí, travessant el torrent de Na Ripolla, es trobava davant del Portal d'en Llobets, i anar al carrer de la Vilafranca, i al Mercat del Bestiar.

Quan el vianant compareixia per la part del Pla o d'Alió, trobava a frec de sarró Santa Maria del Lledó, i travessant el Portal del Cap de la Vilanova, es trobava amb el castell i la seva esplanada i la Vilanova avall. Els que venien de mar, procedents de Tarragona, arribats a uns tossalets, Valls els oferia una esplèndida perspectiva. Es topaven amb la creu de terme, amb el fossar dels jueus, i entre mallols, vinyes, terres de pa, i la vall de les forques. Passat el rec de Na Golboldona avall, Espinavessa, i tot seguit, una costa terriblement amunt, una era i el Portal Nou. Els visitants acabaven d'entrar per l'indret on nasqué la vila. La part sobirana. El carrer de la Vilaclosa i la Jueria els tenien a un pas.

El recinte tancat de la població els oferia un acolorit ignot i un entranyable regust popular.

A la fira, hi participava tothom. Tothom hi tenia dret. Representava una fita anyal de trobar-se i retrobar-se. Els carrers amples o estrets, les places, els portals i els escampats s'omplien de gent de la més diversa colaraina i ideosincràsia. Mercaders, vigilants de l'ordre, corredors públics, joves, vells, tollits, preveres, tafurers esperant clientela, fembres mundanes, joglars, sarraïns mercadejant mules, jueus oferint robes fines i acolorides, sonades, ballades, cridòries i disbarats.

I és que un dia de fira, podia començar amb sol, acabar amb un fort terrabastall de trons, o amb dol.

4. NOTES DOCUMENTALS

1. Manuel GRAU I MONTSERRAT, *Joglars als Ports de Morella*, «Boletín de Amigos de Morella y su Comarca», Any 11-III, Morella, (1972-1973), pàg. 21.
2. Antonio RUBIÓ I LLUCH, *Documents per a la història de la cultura catalana Mig-Eval*, «Institut d'Estudis Catalans», Barcelona, Vol. I, (1908), pàg. 195.
3. Josep Rafel CARRERAS, *La música catalana en el XIII centuri*, «Congrés d'Història de la Corona d'Aragó» (Dedicada al rei Jaume I), Segona Part, Barcelona 1913, pàg. 814.
4. AHMV, Llibre de Claveria, 1357-1358, fols. 8r i 9r.
5. AHMV, Llibre de Claveria, 1377-1378, fol. 44r: «...Item lo dia damunt dit (28 d'agost 1377) de volentat dels honrats jurats pagui an Berenguer Villadordi e an P. Bonshom e an G.^a Anguera trompadors per lo salari que los dits jurats los profieren ço es acascu .x. sous dels quals me feren albara...».
6. AHMV, Llibre de Claveria, 1457-1458, fols. 7r-v i 9r.
7. Vegeu l'Apèndix Documental I.
8. AHPT, Llibre del Consolat (Tarragona), 1415-1416, s/f. Es refereix a uns ministrers de Morella, que més endavant referirem.
9. AHMV, Llibre de Bosseria, 1409-1410, fols. 44v-45r i 51v. Es tractava de P. Macip i P. Fuster.
10. AHMV, Llibre de Claveria, 1370-1371, fol. 29v: «...els paguen la intrada alla pensio que la huniversitat dona als sus dits per lo servey dela vila de trompa la qual pensio es .C. sous acascun elur vestit...»
11. AHPT, Llibre del Consolat (Tarragona), 1383, fol. 70v. (9 desembre): «...per trenta alnes de drap de lana les quals prengueren per les robes dels juglars de la Ciutat los quals han acostumat de vestir tois anys en la festa de Nadal: E los dits juglars son cinch qui a rao de sis alnes de drap acascu ferien los dits .xxx. Item li dats per una alna de drap vermell e .i. quarto de blanquet per tanyir en groch per cobrir los cabals...»
12. Vegeu l'Apèndix Documental II.
13. AHAT, Man. 49-200 (Valls), 1342, i Liber Judeorum, 53-383 (Valls), 1342-1344, fols. 8v, 9v i 19r. Es tracta del jueu argenter de Valls, Juceff Bonet, casat amb Regina.
14. AHMV, Llibre d'Estimes, 1397, fol. 109r «...Primo .i. alberch al carrer de la Tenayla affronta ab la dona den P. Domenec e ab P. Domenech juglar...».
15. AHMV, Llibre del Consell, 1453-1462, fol. 176 v.
16. AHMV, Llibre de Claveria, 1357-1358, fol. 8r. Pel que fa als juglars del Pla. fol. 9r: «...Item doni analamanya que feu regar la Plaça ales sues fadrines la Festa del Senyor e Regar .x. diners...» «...Item doni an Moya juglar per lo servei que feu a la festa Domine Senyor 2 sous 6 diners...». Al foli 21r, es menciona novament Jaume Moya, joglar vallenc. AHPT, Llibre del Consolat (Tarragona) 1388-1389, fol. 5v. (1388): VI. Somades de jonch e rama per enramar lo dia dela festa Corpore Xpi.
17. Vegeu l'Apèndix Documental III.
18. AHMV, Llibre de Claveria, 1400-1401, s/f. «...Item pagui a .xxv. de juny per albara de manament e de rebuda an Bt. Mestre trompador e asos companyons per lo servey del dilluns de Cinquagesina de Corpus X'e de Sent Johan .xvi. sous .vi. diners...»
19. AHMV, Llibre de Claveria, 1417-1418, fol. 36r: «... Item fos en dada en albara de manament e de rebuda an M. Rebuste (sic) Johan Soler per haver sonat al Retorn e ala Festa del Corpus X'...»
20. AHMV, Llibre de Claveria 1444-1445, fol. 7v: «...Item fos en dada ab albara de manament e de rebuda que doni an Bt. Farer .iiii. sous per tirar tera per los cares per aplanar la hon passaria la Santa Professo del Corpus Xprist...». Pel que fa a l'adob d'altres carrers, vegeu el foli 9r.
21. AHMV, Llibre de Claveria, 1444-1445, fols. 8r-v i següents.
22. Vegeu l'Apèndix Documental IV.
23. AHPT, Llibre del Consolat (Tarragona), Albarans, 1383, fol. 50v.
24. Ibid., fol. 51r.
25. Ibid., fols. 51r i 52v.
26. AHPT, Llibre del Consolat (Tarragona), 1384-1385, fol. 22v: «...Ala proposicio feta dela letra laqual mossen Johan de Montbuy havia tramesa en la qual feya saber als consols que la Senyora Reyna de Sicilia era arribada al port de Salou...»
27. AHPT, Llibre del Consolat (Tarragona), Albarans, 1383, fols. 51v-52r.
28. Vegeu l'Apèndix Documental V.
29. AHPT, Llibre del Consolat (Tarragona), Albarans, 1383, fol. 51v: «...En Miquel Pages clavari etc. dat an Arnau de Miranda cornamuser lo qual sona ensemps a los juglars de la dita ciutat com la Senyora Reyna entra en la Ciutat onze sous scrit up supra...».

30. Vegeu l'Apèndix Documental VI.
31. AHPT, Llibre del Consolat (Tarragona), 1388-1389, fol. 11r-v.
32. Vegeu l'Apèndix Documental VII.
34. Mossèn Joan SEGURA I VALLS, *Història de Santa Coloma de Queralt*, 1971, pàg. 146.
35. F. CARRERAS I CANDI, *Ordinacions de Valls*, «Boletín de la Real Academia de Buenas Letras de Barcelona», Barcelona, Núm. 89. (gener-març 1926), pàg. 369. ORDINACIÓ DE VALLS - 1325.
36. F. CARRERAS I CANDI, Ob. cit., pàg. 369. ORDINACIÓ DE VALLS - 1325. *Que negun host no gos iugar a joch de dans que vedat sia «...Encara ordenaren que no sia nyul hom qui gos iugar en la vila e terme de Vals a joch de graescha, rifa, corió, moneret, breu, altilena, cabrabech, caseles, cruetes, mes de puns, violeta, ne a taules. E aquels qui contra fflara paguaren per ban de dia .v. sous e .x. sous per ban de nit, e per cadascuna vegada que ja amor non trobaran. E aquels o aquela quels aculira pagara per cascuna vegada de dia .v. sous de nit .x. sous...»* Pàg. 371. ORDINACIÓ DE VALLS - 1401. Consell General de la vila, 4 de desembre. De joch de dans (rúbrica).
37. Vegeu l'Apèndix Documental VIII.
38. A Valls des de principis del segle XIV, existiren diferents tavernes i diversos hostalers, Cf. AHAT, Man. 27-295 (Valls), 1338, i Man. 49-200 (Valls), 1343, es parla d'uns taverners: Guillem i Pere Avellà. Cf. AHAT, Man. 22-190 (Valls), 1325, fol. 7v. Citen a Pere Veya, hostaler de Valls. AHMV, Llibre Estimes, 1450, fol. 17v, i Llibre de Claveria, 1457-1458, parlen de dos hostalers de Valls, A. Cerdà i Joan Segura, respectivament.
39. AHPT, Llibre del Consolat (Tarragona), 1410-1411, fol. 4r. (8 d'abril 1410): «...*Ala proposicio dels honrats consols del gran abus que jugadors hic fan apres que lo joch dels daus hic es eixit. Lonrat consell determena e comana als honrats consols que ells facen e ordenen sobre tots jochs aquelles coses e ordinacions que aells sera ben vist fahedor e aquelles facen exequir...*»
40. AHAT, Llibre de la Santa Visita, 1449 (Feta per Gondisalvis episcopus filguriensis en nom de Pere de Urrea, Arquebisbe de Tarragona). Pel que fa a les difamacions de joc i de jurar, vegeu els folis 75v-78v. N'esmentem algunes: diverses persones confesaren que havien vist jugar *in platea cum texillis* (?) mossèn Joan Solsona i mossèn Antoni Gual, de Valls. Que havien vist jugar a *tabulas* mossèn Antoni Huguet. Que havien vist jugar a les carreres a les cases dels spears (sic), a daus e dins a rifa mossèn Segura, prevere. Que havien vist jugar a la pilota mossèn Gual i mossèn Solsona. Guillem Brunet, presbiter beneficiat de l'Església de Sant Joan de Valls, jurà sobre els Quatre Evangelis que va veure jugar a la Plaça mossèn Joan Solsona a les taules e ala grescha. També s'hi diu que tres preveres de Valls havien jurat de Deu, i que Bernat i Gabriel Roig, germans, renequen e blasfemen Deu e los Sants molt sovint en joch.
En aquella visita pastoral, fins i tot, s'informà a l'autoritat eclesiàstica que se dit andimisse an March Vives carnicer d'alcover que mossen Albarratzi husava de males arts segons diu un jove que es diu vinaire que esta alcover per scola, i que mossèn Güell, segons han hoyt dir te dos llibres de Nigromancia. Volem insistir novament que tots aquests testimoniatges podien ben bé tractar-se d'accusacions totalment difamatòries, i, com a cosa natural, falses.
41. F. CARRERAS I CANDI, Ob. cit., pàg. 372. Cita diferents rúbriques dels jocs que existiren a Valls al segle XVI. El 1553, es prohibia jugar al trinquet i a la rifa. El 1566 es prohibí el joc per la secada, fin arribada la Pasqua de Resurrecció. El 1576, es determinà que no es jugués ni en diumenge ni en festes assenyalades. El 1502, fou vedat jugar a la pilota de vent, perquè les teulades prop del lloc on es practicava quedaven danyades. El 1513, no es podia jugar a bitlles pels carrers i els portals. Tan solament el 1515, el consell determinà deixar jugar per les festes de Nadal, en canvi, el 1552, es prohibia jugar en aquesta diada i a la festa de Carnestoltes, durant el moment que duresen les funcions religioses, és a dir, durant la missa i les vespes. El 1566, es prohibí de jugar al burinot. Per bé que el joc del palet, es prohibí a Valls el 1325, l'any 1569, les autoritats tornaren a insistir-hi. Prohibiren semblantment els jocs de pulla i pallet baix, i només permeteren els jocs de bles, pilota i escacs. El 1576, es prohibia jugar als bergants als dies feiners i a les festes, que no fossin tocades les dotze hores apres mitgdia. El 1593, es dictaminà que es cremessin les taules, els bancs i les cadires de les cases de joc.
El 1689, el batlle de Valls, disposà que trobant-se exposada la imatge de la Mare de Déu del Lledó a Sant Joan, es pares-sin tots els jocs a la vila.
42. AHMV, Llibre de Claveria, 1409-1410, fols. 58v i 65. Pel que fa a la crida per la mort del rei Martí. Cf. també Fidel DE MORAGAS, *L'antigua universitat de Valls*, Valls 1914, pàg. 48.
43. AHPT, Llibre del Consolat (Tarragona), 1388-1389, fol. 6r. Dilluns 28 de maig del 1388: «...*Item com se tengue jugadicha en la pescateria e en la carniceria. Es stat determenat que sia cessat e comanat als consols de fer ordinacions e altres previsions...*»
44. Vegeu l'Apèndix Documental IX.
45. Fidel DE MORAGAS, *L'antigua universitat...*, pàg. 41. Del mateix historiador, vegeu *Catàlec...*, pàg. 6.
46. AHMV, Llibre de Claveria, 1379-1380. Al foli 46v, s'hi diu que el pregoner cobrava 60 sous d'estipendi.
47. AHMV, Llibre de Claveria, 1357-1358, fol. 18v: «...*Item pagueren .ii. ciris den P. Romeu a obps de la fflara que serviren a la qualita...*» AHMV, Llibre de Claveria, 1370-1371, fol. 26v (9 de setembre del 1370): F. Pastor cobra per raó de dos ciris «...*que los jurats havien comprats del dit Francesch per nesasari dela guayta de la fira...*». Pesaven 12 lliures i van pagar a raó de 2 sous 3 diners la lliura.
48. AHMV, Llibre de Claveria, 1421-1422, fol. 16r (Any 1421): «...*Item fos en dada ab albara de manament e de rebuda que doni an Guimet Soler e asos companys per lo sonar que han fet hala fira e ales guaytes e adues crides que sa feyt en*

*la fira entre tot .xxiii. sous...». Guaita, també es pot interpretar com a acció de vigilància. S'entén com a lloc de guàrdia i de vigilància en determinats llocs d'una vila medieval. En aquest cas de Valls, volem interpretar-ho com a revetlla festiva. El Llibre de Bosseria del 1410-1411, parla de les despeses dels *brandons* o ciris que servien a les guaites de la fira. D'aquest tipus d'il·luminació ja se'n parla el 1377 i molt abans.*

49. Diversos són els documents que de forma sumària ens parlen de robes i de sedes de color vermell i blanc, per tal de confeccionar banderoles o gallardets, com a escut i senyera de Valls. Cf. AHMV, Llibre de Claveria, 1379-1380, fol. 93v. (28 de febrer del 1380). David Salomon, jueu de Valls, vengué a la universitat seda vermella i blanca per tal de confeccionar els penons que penjaven de les trompes. Cf. Gabriel SECALL I GÜELL, *Els jueus de Valls i la seva època*, «Estudis Vallencs», Valls 1980, Vol. IX, pàgs. 264 i 273.
50. Vegeu l'Apèndix Documental X.
51. AHMV, Llibre de Claveria, 1417-1418, fols. 38r, 44r i 48v.
52. Vegeu l'Apèndix Documental XI.
53. Es tractava del mateix Pere de Berga, joglar de Morella, que anà a actuar a Tarragona l'any 1415?. Cf. AHPT, Llibre del Consolat (Tarragona), 1415-1416, s/f. Coincideix el nom i a més a més també era minister.
54. Vegeu l'Apèndix Documental XII.
55. Vegeu l'Apèndix Documental XIII.
56. Vegeu l'Apèndix Documental VIII.
57. El mercat setmanal de Valls, el concedí Pere I, mitjançant document des de Cervera, a les 4 kalendes del mes de desembre (28 de novembre) de l'any 1210. Cedit a perpetuïtat tal privilegi, la vila podia celebrar el mercat cada dimecres. També es concedia protecció tant de dia com de nit a tothom que acudís a la vila, així com a llurs mercaderies. Aquest pergami fou catalogat amb el núm. 1, per Fidel de Moragas, cf. *Catàleg...*, pàg. 57. Mides: 30 x 34 cm. Custodiat a l'Arxiu de la Ciutat.
58. AHMV, Llibre d'Estimes, 1402, fol 278r: *Mas den Ripol affronta ab lo cami de les Forques*. Fol. 216r: *un solrech davall les Forques*. Llibre d'Estimes, 1460, fol 95r: *un sequa prop les Forques affronta ab lo cami que va a les Forques*. Manual de Contractes de Gabriel Pedroló, 1468, s/f: *una terra als Pous affronta ab lo cami de Tarragona e lo cami de les Forques*. Llibre d'Estimes, 1495, fols. 33v, 46r i 95r: *un solrech davall les Forques affronta ab lo rech de Na Gomboldona*. Llibre d'Estimes, 1505, fol. 96v: *una terra davall les Forques affronta ab lo rech de Na Gomboldona*.
59. AHPT, Llibre del Consolat (Tarragona), 1388-1389, fol. 10v. (31 d'agost del 1388): «...Item com la Ciutat siga mal aparellada del coetell e de fforques lo qual e los quals se diu quels veguers han a tenir en condret. Es stat determinaat e comandat als consols e dat poder de requerir... als veguers a fer instàncies quel dit costell e fforques se facen es adoben...»
60. F. CARRERAS I CANDI, *Ordinacions de Valls*, Ob. cit., pàg. 290. Existiren diverses ordinacions a la vila assenyalant el càstig de pujar al costell. Una ordinació del 1319, que porta com a rúbrica: *Que negu no faça leiura entorn lesglea*, punia amb una certa quantitat de diners el qui infringia la norma, i en cas de no poder pagar la multa es resolía que: *e si pagar no es pot que puyis al costeyl*. El costell consistia en un pal clavat a terra i a certa altura un altre mecanisme també de fusta on el convicte hi era atrapat de mans i cap. El reu, completament nu, era exposat a la vergonya pública durant unes hores o dies. Les mosques el turmentaven desvergonyidament.
61. Vegeu l'Apèndix Documental XIV.
62. Vegeu l'Apèndix Documental VIII.

5. APÈNDIX DOCUMENTAL

I

16 de setembre 1383

En Miquel Pages etc. dats als juglars de la Ciutat davall scrits les quantitats davall següents les quals per la Ciutat los son acostumades de donar cascun any en la festa de Nadal de soldada. Primerament an Anthoni Arago trompador sexantà sous. Item an Miquel Ortoneda trompador sexanta sous. Item an Arnau Busquet tabaler sexanta sous. Item an Johan Tarrases cornamuser octuaginta sol. Item an P. Marti xeramiller cent sous. Item li dats daltre part per costures obs deles averies de les sues robes setze sous .vi. diners.

/ AHPT, Llibre del Consolat (Tarragona), 1383, fol. 71v. /

II

Any 1377

Dimecres qui fo a .vii. dies del dit mes de octubre de volentat dels honrats jurats pagui an G. Anguera e an P. Bonssom trompadors los quals donaren an Gaulimpa jueu de Muntblanch per les trompes adobar.

Divendres qui fo a .xvi. dies del dit mes de octubre de volentat dels honrats jurats pagui an G. Anguera trompador aquelles auja bestretres e paguares an Gallimpa jueu de Muntblanch per la trompa adobar.

/ AHMV, Llibre de Claveria, 1377-1378, fol. 59v. /

Any 1379

Item lo dia damunt dit de volentat dels honrats jurats pagui an G. Pasqual per tant com avia feyta adobar lanafyll a .i. jueu argenter que inch avia.»

Item lo dia matex de volentat dels honrats jurats pagui an P. Bonssom trompador per tant com feu adobar al dit argenter .i. brocal dela trompa costa .viii. diners.

/ AHMV, Llibre de Claveria, 1379-1380, fol. 27r. /

III

6 de juny 1384

Ala proposicio feta ço es com los menestrals demanen que la Ciutat pach los joglars lo dia del Corpus Xpti. Es estat declarat e determenat per lo dit honrat Consell que la Ciutat pach los joglars e que tots los menestrals e aquells qui balleran façen tots huna data (sic) per tal que ramor nos pogues metra entre ells.

/ AHPT, Llibre del Consolat (Tarragona), 1384-1385, fol. 11v. /

IV

Diversos joglars de Valls. Segles XIV i XV

Guillem Anguera (1377-1383)

Jaume Anguera (1418)

En Avellà (1407)

Pere Bonshom (1377-1397)
 Antoni Bover (1408)
 Jaume Carbonell (1371)
 Pere Carbonell (1418)
 Ramon Cerdà (1371)
 Jaume Clofent (1457)
 Pere Domènech (1397)
 Pere Fuster (1409-1411)
 Pere Macip (1407-1411)
 Bernat Mestre (1383-1400)
 P. Montserrat (1444)
 Jaume Moya (1357-1358)
 Guillem Oller (1444)
 Joan Oller (1407-1424)
 Joan Oller (1444-1457)
 Guillem Pasqual (1379)
 M. Robuster (1417-1418)
 Ramon Sicarts (1371)
 Guimet o Guillem Soler (1421-1424)
 Joan Soler (1417-1424)
 G. Tamarit (1418)
 Berenguer Viladordi (1377-1383)

/ AHMV, Llibre d'Estimes, 1397, fol. 109r. Llibre de Bosseria, 1409-1411, fols. 44v-45r i 51v.
 Llibres de Claveria, 1357-1358, fols. 9r i 21r. Any 1370-13171, fol. 29v. Any 1377, fol. 44r.
 Any 1379-1380, fol. 27r. Any 1400/1401, s/f. Any 1407, fol. 35r. Any 1417-1418, fols. 36r,
 38r i 48v. Any 1421, fol. 16r. Any 1423-1424, fol. 25r. Any 1444-1445, fol. 11r. Any
 1457-1458, fols. 7r-v i 9r. AHPT, Llibres del Consolat (Tarragona), 1383, fol. 51r. Albarans.
 Any 1408-1409, s/f. /

V

Diversos joglars comarcans apareguts en aquest treball. Segles XIV i XV:

L'Aleixar

Arnau Busquet (1388). Provenia de Constantí?

Barberà

Antoni Darnet (1421)

El Cadllar

Guillem Blanch (1383-1388)

Antoni Farrer (1383)

Guillem Soler (1383)

Constantí

Arnau Busquet (1383)

Berenguer Pujol (1383)

Bernat Torrella (1383-1388)

Montblanc

Ramon Leida (1383)

Berenguer Pallarés (1383)

Jaume Vidal (1383)

Montroig

Joan Vallés (1383)

Pla de Santa Maria
Pere Talavera (1444)

Reus
Bartomeu Martí (1383)

Riudoms
Berenguer Garrabou (1383-1388)
Jaume Pelegrí (1383-1388)
Joan Samaler (1383-1388)

La Selva
Ramon Bachona (1383)
P. Ciutadilla (1383)
Bernat Grau (1383)

Tarragona
Antoni Aragó (1383)
Gassió Arnau (1415)
Arnau Busquet (1383). Provenient de Constantí?
Arnau de Miranda (1383)
Pere Martí (1383)
Miquel Ortoneda (1383)
Joan Tarrasses (1383)

Tortosa
Pere Berga (1421). Provenient de Morella?

Vila-rodona
En Faruc (1424)

/ AHPT, Llibres del Consolat (Tarragona), 1383, fols. 51v-52r. Any 1388-1389, fol. 11r-v. Any 1415-1416 (Claveria), s/f. AHMV, Llibres de Claveria, 1421-1422, fol. 15v. Any 1423-1424, fol. 25r. Any 1444-1445, fol. 8v. /

VI

4 de maig 1383

En Miquel Pages claverí etc. dats an P. Gilabert procurador dela confraria dels sastres los quals dona an Berenguer Viladordi en Bernat Mestre e an Guillem Anguera juglars de Valls los quals sonaren tres dies en la f festa que la Ciutat feu per la entrada dela Senyora Reyna. E avin-gueren (sic) ells quels donassen per cascun gorn a cascu mig flori e la messio e estigueren en la Ciutat quatre dies e mig per la dita f festa qui muntaria .iiii. florin e mig e .xxxvi. sous .vi. di-ners que feren de messio per que seria entre tot huytanta cinch sous .ix. diners. E Recobrats apocha del dit en P. Gilabert dela quantitat damunt dita script ut suppra.

/ AHPT, Llibre del Consolat (Tarragona), 1383, fol. 51r. /

VII

26 d'abril 1415

En Johan Dalmenara clavari lany present dela Ciutat de Tarragona dats e paguats en P. de Bergua G. Ribera e an Nicholau Sotorona ministrers de Morella qui son venguts sonar a fer honor ala fra dela dita Ciutat per lur salari e treballs trenta sous barchs. Erecobrats dells en-semps ab lo present albara de reebuda scrit en Tarragona a .xxvi. d'abril Any M.ccc.xv.

4 de maig 1415

En Johan Dalmenera etc. Dats e paguats an Gassio Arnau e asos companyons juglars qui han servida la Ciutat de lur offici ara en la fira de Tarragona Vini e quatre sous. Erecobrats etc. scrit en Tarragona a .iiii. de Maig Lany M.cccc.xv.

/ AHPT, Llibre del Consolat (Tarragona), 1415-1416 (Claveria), s/f. /

VIII

21 d'agost del 1400

Aço es trelat be e felment de aqueles ordinacions Les qualls los honrats en Francesch Castlar Bernat Ponç Arnau Çafortea jurats e los promens uydors delles comptes ço es en Bertran Romeu P. Bellot e Aloy Vidall han vulgudes produyr ami Perico Ripol qui lapresent scriptura scriu a xi com a escriva dell honrat consell dela vila de Valls. Les qualls he començades atreladar. Disapte quis contava a .xxi. dia del mes dagost. Any M.CCCC. La tenor deles qualls es axi con se segueix

Titol dela fira o crida e ordinacions ques criden com se crida la dita fira.

En nom de Deu sia e de Madona Santa Maria. Are hojats queu fa saber (en blanc) batlle en la vila de Valls per lo molt Reverent senyor archabisbe de Taragona que la fira de la vila de Valls començara de (en blanc) que sera lo primer dia del mes de setembre e durara per .xv. dits lavors continuament siguentis la quall fira es guiada e assegurada per lo molt Reverent senyor archabisbe de Taragona e per lo molt alt senyor Rey. En axi que tots vinents de qualque condicio o stament sien ala dita fira pusquen salvament e segura ab totes lurs coses e mercaderies venir anar star e retornar en la vila de Valls e fora dins los dits .xv. dies sots especiall guarda defensio e giatge del dit senyor archabisbe e del senyor Rey. Exceptats heretges sodomites traydors bares falsadors de moneda. E aquells qui han comes crim de lea (sic) magestat e homeyes Robadors ladres e altres mals feytors qualsque sien. E tot hom strany qui haja feta injuria o offensa alguna persona dela vila e iuredicció de Valls e fora de la vila e terme de Valls. E exceptats encara tot hom e tota altra persona generosa o altres de quall se voll ley stament o condicio sie que ajen comes o daqui avant cometran alcun crim o delict en la ciutat de Taragona o en altres lochs dell camp de Taragona ala iuredicció dell dit Senyor Archabisbe e del Senyor Rey o dela .i. dells dits Senyors sotsmesos en e depuys quela crida e publicacio dela coniciencia del segrementall es stada feta e publicada. En axi empero que los dits vinents paguen e sien tenguts de pagar leudes inpoicions e altres drets loguts e acostumats als dits Senyors segons que en lomerat de Valls son acustumats de pagar.

Encarens fa saber que no sia null hom strany ni privat de qualque condicio o stament sia qui gos jugar ni tenir taffureria durant ladita fira de Valls ni tenir taulells per jugar en casa ni cases ni en loch cubert ni amagat sino tant solament dins los patis dela fira en loch publich a pena de .x. sous.

Encare mena mes que nul hom stray o privat no gos prestar ajoch a null hom de la vila de Vals sobre penyora ne aquela penyora o altres robes comprar de jugador e qui contra fara sapia que haura perdut ço que prestat aura o li costara e aquell cobrara la penyora francha.

Encare mana mes que no sia null hom strany ni privat qui gos jugar de nit ni de dia durant la dita fira nills aculla per jugar apena de .xx. sous per cascu e per cada vegada (tatxat i afegit: no es dapnat?).

Encare mana mes que no sia null hom qui gos jugar ajoch dela rao. E qui contra fara de pena .Lx. sous li costara per cascuna vegada los qualls si pagar nols porra (sic) ni aura de que corega lavila ab de grans açots sens tota merçe.

Encare mana mes que no sia null hom qui gos metre ni jugar de nit ni de dia ab degun dau pantit (tatxat: partit) ni enplomat ne fos comuflar ne escàpçar mostres ne jugar ab daus

falls ni en que no haja sos punts ni tenir taulells falls ni daltilena ni salar dines. Equi contra fara sapia que corera lavila ab de grans açots sens tota merçe.

Item que no sia null hom ni nulla fembra qui pas ni fara passar somades de fems ni de llenya per lo carrer hon la fira se te durant la fira exceptat llenya de forn portanila al forn e aquell o aquella qui contra fara de pena .v. sous li costara.

Encare mana mes que no sia null hom strany ni privat qui gos usar de offici de corredor stro aja jurat e dada fermança si necessari sera en poder dela cort apena de .x. sous. Empero no si entenen aquelles dela vila de Valls qui han ja jurat ni dada fermança.

Encare mana mes que no sia null hom ni nula altre persona qui gos jugar florins falsos ni neguna altra moneda daurada o falsa ab pena de perdre la dita moneda. E de pagar .Lx. sous per cascu e per cada vegada.

Encare mana mes que tot hom e tota altre persona que aga fusta ni pedres en los limits del plaça de loli ni en la plaça del pes dela farina que no aja aver levat dins spray de .iii. dies en pena de .v. sous per cascu qui levat no no haura.

Encare mana mes que tot hom e tota altre persona qui aja terres ni possessions en lorta ni en lo terme dela dita vila que affronten ab los camins generalls qui venen ala dita vila que cascu aja escombrada e denegada sa encontrada de pedres e darbres e de romagueres e de tota altra cosa que nosa hi faça dins spray de .viii. dies en pena de .ii. sous per cascu de cascuna encontrada.

Deles qualls penes desus dites si comeses seran aja lo terç la dita Senyoria e laltre terç la cusador e laltre la obra dela Sglesia major.

Edeus quens do pau salut pluiga e bon temps.

/ AHMV, Llibre Gros de la Vila, Lletra A, Núm. 50, Secció Batllia, Juradoria i Consell, Any 1400, fols. 168r-169r. /

IX

19 de desembre 1456

Proposaren mes los dits honrats jurats que com hom hich jugua ne a es cusa de rifar torrns agrescha e a rifa xi emes deunt (sic) que dedia ques corria perill...

Determena lonrat consell sobre la dita proposició que negun hom strany ni privat no guos jugar a negun joch fins totes les mises sien dites per cascu jorn axi matex que negu no guos jugar anegun joch dedins (sic) sino en los limits de la plaça en pena de .x. sous per cascu e per cade veguade non son entesos los qui rifaran carn ni torrns que puxen rifar ala carniceria e case dels feriers pero que no guosen rifar en negun lloch fins misa sia dita. E aximatex que negun no guos jugar ni rifar anegun joch ni en negun lloch ab llum sots la dita pena dels dits .x. sous les quals penes sicomeses seran sia loterç dela honrada cort elaltre terç del acusador elaltre terç ala Sglesia Major.

/ AHMV, Llibre del Consell, 1453-1462, fol. 87v. /

X

11 de setembre 1407

Pagui he aço per manament dels jurats a .xi. de setembre ados juglars dela Ciutat de Tarragona la hu sonava cornamusa he laltre sonave trompeta ala fira nostra he foren los jurats qui fferen lo manament lo senyor en Ramon Caseyach he en Nicolau Sagi.

Pagui an P. Macip he an Johan Oler he ana vela yuglars los quals sonaren en la fira los senyors de yurats avien affer tot lo servir per tota la fira.

/ AHMV, Llibre de Claveria, 1407, fols. 34r-35r. /

XI

Any 1421

Item fos en dada ab albara de manament e de rebuda que doni an Guimet Soler e asos companys per lo sonar que han fet hala fira e ales guaytes e adues crides que sa feyt en la fira entre tot .xxiii. sous.

Item fos en dada ab albara de manament e de rebuda que doni an Anthoni Darnet de Barbera juglar e asos companys per lo sonar que ha fet ala fira e a la guayta.

Item fos en dada al albara de manament e de rebuda an Pere Berga dela Ciutat de Tortosa ministrer e juglar ab sos companys per lo sonar que ha fer ala fira e ala guayta.

/ AHMV, Llibre de Claveria, 1421-1422, fols. 15v-16r. /

XII

Any 1424

Item fos en dada ab albara de manament e de rebuda que doni an Guillem Soler i Johan Soler, per lo serveyll que han feyt ala vila de sonar e trompar ala fira dela dita vila ab an Faruc de Vila redona ab ells ab samps ço es al dit G. Soler e aldit Johan Soler .xv. sous .iii. diners e aldit Faruch .viii. sous .iiii. diners. Item dats mes aldit Johan Soler per tant com ana a Vila verd an Oller trompador per lo lo venir ala festa del Cos de Jehus X'st, com en Bernat Ponç e Nassam eren jurats per patii feyt. Item dats daltra part al dit G. Soler per la messio que feu an Faruch lo jorn de la fira.

/ AHMV, Llibre de Claveria, 1423-1424, fol. 25r. /

XIII

Any 1445

Item fos en dada ab albara de manament e de rebuda que doni an Johan Oler G^o Oler e P. Munserrat .xx. sous los quals los eren deguts per lo sonar de la fira e fer la crida de la fira e del joc que coregueren les oques.

Item fos en dada que doni ab albara de manament e de rebuda an Pasqual Mateu .vii. sous .iiii. diners los quals li eren deguts per pa que dona al in fans com feran la profeso alarmita que deus ques donas pluga.

Item fos en dada que doni ab albara de manament e de rebuda an R.^o Carbonell e Nadall Estela e Anthoni Guasch .iiii. sous los qualls los eren deguts per escombrar lo cami del Col den Marti fins al torrent del Callar per ço com avia apassar la Santa Proffesso que feyen per la pluga.

Item fos en dada ab albara de manament e de rebuda .v. sous los qualls me son deguts per .i. ocha la qual servi a la fira.

/ AHMV, Llibre de Claveria, 1444-1445, fols. 11v, 12v i 15v. /

XIV

10 de setembre 1400

Item pugui a .x. de setembre en albara de manament e de rebuda an P. Castell A. de Miranda P. de Ribes e an Berenguer Sistaler ministrers dela Ciutat de Tarragona .xxii. sous los qualls los son stats dats per la servida que han feta en la fira de Valls del any present de lurs struments .i. lliura .ii. sous.

17 de setembre 1400

Item pagui a .xvii. de setembre en albara de manament e de rebuda an Bernat Mestre e asos companyons per lo servey que han fet en la fira del any present de sonar .xxxiii. sous.

/ AHMV, Llibre de Claveria, 1400-1401, s/f. /